

Uniwersytet
Wrocławski

Wydział Nauk Społecznych

Instytut Socjologii

Zakład Socjologii Grup Dyspozycyjnych

ul. Koszarowa 3 bud. 20

51-149 Wrocław

jmaciejewski@op.pl
www.janmaciejewski.pl

Recenzent: Prof. dr hab. JAN MACIEJEWSKI

Miejsce pracy: Uniwersytet Wrocławski

Data wykonania recenzji: 16.08.2017 r.

Oświadczenie: Recenzent oświadcza, że nie posiada żadnych interesów w odniesieniu do recenzowanej pracy doktorskiej, a problematyka naukowa projektu mieści się w głównym nurcie jego zainteresowań badawczych.

Recenzja pracy doktorskiej mgra Andrzeja Szymczyka pt.
„Izolacja osób w stanie nietrzeźwości na przykładzie
województwa śląskiego. Ujęcie socjologiczno-prawne”, ss. 329.

Promotorzy: prof. zw. dr hab. Jadwiga Stawnicka, prof. UJK dr hab. Leszek Wiczorek

Promotor pomocniczy: dr Magdalena Piłat-Borcuch

Mgr Andrzej Szymczak złożył do oceny recenzyjnej pracę doktorską pt. *Izolacja osób w stanie nietrzeźwości na przykładzie województwa śląskiego. Ujęcie socjologiczno-prawne* pod mecenatem Instytutu Socjologii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, napisaną pod kierunkiem naukowym dwóch promotorów oraz promotora pomocniczego. Zgodnie z deklaracją Autora *rozprawa poświęcona jest analizie problemów związanych z funkcjonowaniem rozwiązań organizacyjno-prawnych, odnoszących się do izolacji osób w stanie nietrzeźwości na terenie Rzeczypospolitej*

Polskiej na przykładzie województwa śląskiego oraz odniesieniu owych przepisów do kwestii związanych z prawami człowieka (s. 8). Pracę tę należy zaliczyć do studiów o wymiarze praktycznym, a wnioski z niej płynące należy przedłożyć do wdrożenia w odpowiednich wydziałach instytucji policji. Oceniam, iż recenzowana rozprawa doktorska lokuje się w subdyscyplinie **socjologii prawa, socjologii dewiacji i kontroli społecznej, socjologii problemów społecznych, socjologii bezpieczeństwa oraz socjologii grup dyspozycyjnych.**

Recenzowana praca doktorska jest logicznie skonstruowana, składa się z siedmiu rozdziałów tworzącej trójdzielny obszar tematyczny, które poprzedza wstęp, a domykają zakończenie, bibliografia, spisy tabel i wykresów, aneksy oraz streszczenia w językach polskim i angielskim. W kwestii redakcyjnej wskazuję, że bibliografia (ponumerowana) powinna być punktem nadrzędnym dla artykułów, aktów prawnych, notografii oraz załączonych orzeczeń, a książki wykazane w tym punkcie powinny być określone jako monografie oraz prace zbiorowe pod redakcją naukową. Na część teoretyczną składają się cztery rozdziały, piąty zawiera metodologię badań własnych, dwa ostatnie przedstawiają zaś wyniki badań własnych Autora.

Część teoretyczna dysertacji rozpoczyna się od rozdziału zatytułowanego *Prawa człowieka jako gwarant wolności jednostki w społeczeństwie*, w którym przedstawiono rys historyczny prawodawstwa na świecie i w Polsce, wyszczególniono trzy generacje praw człowieka oraz wskazano gwarancje konstytucyjne praw człowieka. Rozwój praw człowieka stał się w społeczeństwach zachodnich hiperkatalizatorem, który przyspieszył zapewnianie równości wszystkim ludziom, bez względu na płeć, wiek, ich pochodzenie etniczne czy wyznanie. Obowiązujące doktryny praw człowieka przekształcają się w „towar” zapewniający ochronę godności, równość oraz bezpieczeństwo grup „wrażliwych”. Pozostają więc narzędziem do zapewniania innych wartości, takich jak pokój, dobrobyt człowieka, zapewnianie ładu i porządku publicznego opartego na zasadzie poszanowania godności człowieka, jako wartości powszechnej. Ta część pracy jest interesująca poznawczo i określa podstawowe założenia obranego przez jej Autora tematu badawczego.

Rozdział drugi zatytułowany *Socjologiczny kontekst podjętej problematyki* stanowi w moim odczuciu najważniejszą „teoretyczną” platformę zakorzeniającą rozważania w dyscyplinie socjologii. Doktorant prawidłowo wymienia tutaj

pozytywistycznych prekursorów o „jurysdycznych” skłonnościach, mających wpływ na rozwój niektórych kategorii prawa, wskazując na E. Durkheima, M. Webera, K. Llewellyna i innych (s. 84). Prawodawstwo stało się praktyką społeczną tworzenia zasad regulujących podstawowe obowiązki społeczne, stąd też przyjmuje się zwyczajowo, iż socjologicznie bada się je jako fakt społeczny. W ujęciu Durkheima prawo staje się obiektywnym wskaźnikiem o potencjale represyjnym (karnym) oraz restytucyjnym (kooperacyjnym). Prawo represyjne odnosi się do czynów przeciwko ogólnie przyjętym normom w danym społeczeństwie, natomiast prawo restytucyjne odnosi się do czynów zwróconych przeciwko jakiejś szczególnej grupie społecznej. I w tym aspekcie znalazłem pogłębione socjologicznie powiązanie z problematyką dysertacji, a więc z zapewnianiem praw osobom poddanym izolacji w stanie nietrzeźwości, chociaż ten społeczny aspekt teoretyczny nie został w pracy doktorskiej uwypuklony.

Kolejnym aspektem teoretycznym dopełniającym wybraną problematykę jest podejście Georges’a Gurvitcha, według którego socjologia prawa przyjmuje perspektywę, iż każda „forma społeczna”, tj. każda wyłoniona kategoria lub grupa społeczna działają nie tylko w ramach obowiązujących aktów prawnych, ale także wypracowują własny system obowiązujących norm, co określił mianem pluralizmu prawnego¹. W związku z tym podejściem moją główną uwagę, stawianą tej części pracy doktorskiej jest nadmierne typologizowanie obowiązujących systemów prawnych, skupienie uwagi na ich strukturze, fasadowości czy symbolice (abstrakcyjności), a nie skupienie się na zjawiskach przez nie generowanych. Mówić tutaj można o wielu interesujących kwestiach, np. solidarności (rozumianej jako poczucie wspólnoty ludzkiego losu), zachowań społecznych spójnych bądź niespójnych z przyjętym systemem normatywnym lub prawnym, podejmowanych interwencjach w celu załagodzenia zjawisk negatywnych dla społeczeństwa, manifestacji społecznych świadczących o braku rozwiązań prawnych bądź potrzebie ich modyfikacji, świadomości prawnej, rozbieżności obowiązujących rozwiązań, występujących niestabilności itp. procesów mających – i tu nawiązanie do wyników empirycznych dysertacji Pana magistra Andrzeja Szymczaka – proveniencję w mikrosocjologii prawa.

¹ G. Gurvitch, *Sociology of Law*, London 1947, p. 49.

Znaczącym dopełnieniem rozważań teoretycznych jest rozdział trzeci zatytułowany *Izby wytrzeźwień jako placówki izolacyjno-opiekuńcze jednostek samorządu terytorialnego*. Podjęta tam charakterystyka wprowadza Czytelnika w specyfikę przedmiotu oraz podmiotu badań socjologicznych.

W drugiej części pracy doktorskiej mgr Andrzej Szymczyk przedstawił metodologiczne założenia zrealizowanych badań socjologicznych. I tutaj mój wniosek ogólny, wskazuję na prawidłowo kształtowane procesy badawcze, jednak opisane są one w sposób powierzchowny, a nawet niektóre z nich zostały przez Doktoranta pominięte. Przede wszystkim zabrakło opisu procesów zarówno operacjonalizacji, jak i konceptualizacji, za to widzimy efekty tych zabiegów w postaci instrumentarium badawczego (kwestionariusz ankiety dla dyrektorów izb wytrzeźwień lub ośrodków, w ramach których prowadzona jest izba wytrzeźwień, kwestionariusz ankiety dla pracowników izb wytrzeźwień województwa śląskiego oraz pytania zadawane podczas wywiadów z sędziami kompetentnymi). Zabrakło zdecydowanie opisu procesu wyłonienia zmiennych w badaniach, ich wzajemnego powiązania oraz uzasadnienia, w jaki sposób będą świadczyć o interesujących Autora procesach społecznych. Za to rzetelnie zostały określone cele dysertacji (s. 156-158), które spełniają funkcję eksploracyjną opisu oraz wyjaśniają zagadnienia niespójności systemu prawnego w stosunku do osób nietrzeźwych i ich statusu.

Trzecia część dysertacji zawiera analizę materiału badawczego zebranego techniką kwestionariuszy ankiet oraz wywiadów z kompetentnymi sędziami. I tutaj należy rozgraniczyć analizy wynikające z materiału „ilościowego” oraz materiału „jakościowego”. W przypadku analizy kwestionariuszy ankiet zastosowano wyłącznie analizy jednozmiennowe (częstości zawarte na wykresach). Ponieważ w przeważającej części pytania ankietowe zostały oparte na skalach nominalnych lub porządkowych, to można było wykorzystać więcej technik statystycznej obróbki danych empirycznych. W przypadku analizy danych jakościowych zastosowano bardzo podstawowy schemat ich prezentacji – a więc tylko ich przytoczenie, a pamiętać należy, iż sama podbudowa do danych jakościowych jest „ugruntowana” w odmiennych założeniach teoretycznych. Mamy tu do czynienia z klasyczną analizą tekstu, ale brakuje głębszego socjologicznego kodowania tekstu, tak istotnego w praktyce teorii ugruntowanej, a więc przekształcania uzyskanych wypowiedzi w kody niezbędne dla wysnucia pogłębionych

wniosków². To wszystko powoduje, iż po gruntownej lekturze pracy doktorskiej odczuwam znaczący niedosyt, pragnąc odczytać to (intencje), czego Doktorantowi w dysertacji nie udało się socjologicznie skonceptualizować.

Chciałbym także wyrazić opinię o bibliografii, na której oparto naukowe rozważania. Oceniając monografie oraz prace zbiorowe pod redakcją naukową, zauważyłem, iż zabrakło wielu fundamentalnych pozycji, takich jak przytoczona już pozycja G. Gurvitcha *Sociology of Law, Handbook of Sociology and Human Rights*³, zbiorowa publikacja *Universal Human Rights in a World of Difference*, książka pod naukową redakcją M. Freemana *Law and Sociology*⁴, czy też tematycznych artykułów socjologicznych podejmowanych w kwartalniku „Annual Review of Sociology”⁵ lub w artykułach z „The Journal of Sociology & Social Welfare”⁶.

Powyższe uwagi te nie ujmują całości dokonań badawczych Doktoranta, są bowiem one z pewnością użyteczne dla praktyki życia społecznego, a przedstawione wnioski powinny stać się przedmiotem wdrożenia przez odpowiednie instytucje. Jednocześnie mam świadomość, iż podjęta problematyka jest niszowa i nie doczekała się zbyt wielu opracowań, jedno z ciekawszych to *Chaos and Intoxication: Complexity and Adaptation in the Structure of Human*⁷. Dlatego też w toku dalszego procedowania wniosku o nadanie stopnia doktora w trybie recenzji formułuję pytania, na które oczekuję odpowiedzi podczas publicznej obrony:

1. Jakie oraz jak bardzo złożone procesy społeczne identyfikuje Pan w odniesieniu do założeń mikrosocjologii prawa?
2. W jaki sposób dokonałby Pan przekształcenia danych w kody zgodnie z metodologią teorii ugruntowanej przy pogłębionej analizie danych jakościowych?

² K. Charmaz, *Teoria ugruntowana*, Wyd. PWN, Warszawa 2009.

³ D. L. Brunson, K. E. Iyall Smith, B. K. Gran, *Handbook of Sociology and Human Rights*, Paradigm Publishers, London 2013.

⁴ *Law and Sociology*. Michael Freeman (ed.), Oxford University Press, Oxford 2006.

⁵ K. Bucholz, R. Lee, *Sociological Research on Alcohol Use, Problems, and Policy*, „Annual Review of Sociology” 1989/15, pp. 163–186.

⁶ Na przykład: K. van Wormer, *The Sociology of Alcoholism Counseling: A Social Worker's Perspective*, „The Journal of Sociology & Social Welfare”, 9/1986, pp. 643–656.

⁷ A. Dean, *Chaos and Intoxication: Complexity and Adaptation in the Structure of Human*, Routledge, London and New York 1997.

3. W kontekście uzyskanych wyników badań oraz postawionych tez badawczych proszę wskazać, jakie siły (z)decydują o dokonaniu zmiany lub uchylecia norm prawnych w zakresie zidentyfikowanych niespójności prawa?
4. Proszę dookreślić elementy wzoru społecznego policjanta, determinujące jego zawodowe funkcjonowanie.

Kończąc moją ocenę, stwierdzam, na podstawie pogłębionej lektury przedłożonej dysertacji doktorskiej, i z całym przekonaniem podkreślam, że poczynione przeze mnie krytyczne uwagi nie ujmują niczego z poniesionego przez Doktoranta całościowego wysiłku badawczego. Stąd też przedstawiłem krytyczną, ale pozytywną recenzję.

Podsumowując swoją recenzję, wskazuję, iż zrealizowany projekt doktorski spełnia warunki określone w Ustawie z dnia 14 marca 2003 r., o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. z 2003 r., nr 65, poz. 595 z późn. zm.), co kwalifikuje mgra Andrzeja Szymczyka do uzyskania stopnia naukowego doktora w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie socjologii. Stawiam wniosek o dopuszczenie Doktoranta do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

